

W O E D E

Serie Emoties

Lieve mensen,

De woedende, tierende God van Hosea is bepaald iemand anders dan de Vader die wij hier aanroepen. Aan God hebben mensen, de geschiedenis door, veel gezichten gegeven, steeds naar ons eigen beeld en gelijkenis. Vandaag dus een woedende God, maar één die gelukkig inbindt en zijn ondankbare, hoerige volk in liefde terug neemt. Op zo'n happy end mag je bij God hopen. Wanneer mensen woedend zijn gaat het vaak anders, kan woede zelfs eindigen in moord en doodslag, of iets dat daaraan doet denken. Soms zijn gevoelens zo heftig dat er geen plaats meer is voor het verstand, voor het woord, weten we niet meer wat we doen. 'Vader, vergeef hun', zegt Jezus wanneer hij gekruisigd wordt, 'want ze weten niet wat ze doen'.

Ik moet bij het lezen van die gevoelsuitbarstingen soms denken aan de bekende Bijbelwoorden 'In den beginne was het woord'. Daar klopt dus eigenlijk iets niet. In den beginne is niet het woord maar het gevoel. Onder al onze woorden schuilen immers gevoelens, vaak verborgen gevoelens. Wat ons bestaan het meest indringend bepaalt is die wereld van blijdschap en woede, liefde en haat, schaamte en schuld, die wij in ons meedragen. Het woord, de taal is er nu juist om orde te scheppen, helderheid in die vaak turbulente gevoelswereld, om ons in staat te stellen daar beter mee om te gaan. Het mooiste Godschenk aan ons mensen - na de liefde natuurlijk - is het woord, of liever: zijn de 'tien woorden' die wij in onze traditie jammer genoeg de tien geboden zijn gaan noemen. Wat een zegen dat boven al het moois en lelijks dat ons gevoelsleven teweeg kan brengen, die woorden klinken: 'steel niet', 'lieg niet', 'dood niet', 'pleeg geen overspel', 'heb geen afgoden'. De kern, de goddelijke bedoeling ervan, staat in het geweten van de mensheid gegrift: 'steel niet', 'lieg niet', 'dood niet', 'pleeg geen overspel', 'heb geen afgoden'. Dat is belangrijker dan alle gevoelens. Daar kunnen we niet omheen.

Het blijft natuurlijk wel hoognodig aandacht te besteden aan die gevoelens. Zelfs op onze smartphones zijn tegenwoordig toetsen waarop we gevoelens kunnen doorgeven. Toen ik mocht kiezen waarover ik het liefst hier iets zou willen zeggen, heb ik spontaan gekozen voor de woede. Dat was een late reactie op mijn therapeut die me - lang geleden - steeds weer zei dat ik mijn kwaadheid en mijn agressie niet genoeg de kans gaf. Ik was te aardig of te soft, en te bang natuurlijk om alles wat er in mij schuil gaat aan onaardigs en slechts onder ogen te zien. Kwaadheid, woede ontstaat door gefrustreerde verlangens, teleurgestelde liefde en is waarschijnlijk het gevoel waarmee in het leven het meeste mis kan gaan. In ons persoonlijk bestaan is woede vaak jalousie, wraakzucht. Mensen gaan er zelfs om moorden en doodslaan. Denk aan het verhaal over Esau en Jacob, of - voor de Bijbelvasten onder ons - over Simeon en Levi, die een woedende slachtpartij aanrichten om de verkrachting van hun zus Dina te wreken. Ook de broer van de verloren zoon uit het Lucasevangelie wordt neergezet als iemand die kwaad en vooral jaloers is. Dat verhaal loopt goed af, maar in het oerverhaal over Caïn en Abel eindigt jalousie in moord.

Eigenlijk is woede alleen dan een veilig gevoel wanneer zij de gemeenschap betreft. Dan spreken we graag over 'heilige woede'. Ze overkomt Mozes die zijn volk uitscheldt vanwege hun kleingelovigheid, en Elias die de Baälsprofeten zelfs over de kling jaagt, en natuurlijk ook de zachtaardige Jezus die in zijn woede de tempel schoonveegt. Kampioen woede in de Bijbel blijkt toch God zelf te zijn. Het woord woede klinkt daar vijf maal zo veel over God als over alle andere personages in de Bijbel samen. De God van profeten en psalmen houdt niet op met vervloeken, verwensen, doden zelfs. Hij - een Zij komt er uiteraard nog niet aan te pas - vindt dat hij daarop recht heeft. Hij is immers de schepper en schenker van het leven en van het land, en wij, zijn schepselen, moeten hem dankbaar zijn, hem niet de rug toekeren. Dat is goddelijke logica.

De profeet Hosea herinnert er ons bovendien aan dat de gevoelens van een in zijn verbond met de mensheid gefrustreerde God het best vergeleken kunnen worden met onze seksuele frustraties. Die gaan het diepst, blijven levenslang onder alle menselijke verlangen meespelen. De meeste woede in de wereld zou wel eens terug kunnen gaan op een mislukking van de man-vrouw verbintenis, de schoen wringt al in den beginne tussen Eva en Adam, en natuurlijk ook tussen Eva en Eva, of Adam en Adam... Er is niet genoeg liefde in dit ondermaanse. En er borrelt een hoop woede, en dus ook een hoop ellende uit dat gebrek aan liefde op.

Dat God zelf zo woedend en wraakzuchtig optreedt is op den duur, toen de mensheid evolueerde, en minstens naar buiten toe iets verstandiger leek te worden, als bijna gênant ervaren. In de evangeliën met name gaat het er minder heftig aan toe. Gods woede is daar handig naar de toekomst verschoven: de evangeliën spreken in kleurrijke woorden over een laatste oordeel waar God - ditmaal geflankeerd door de duivel - opnieuw woedend tekeergaat tegen alle slechterikken die volhard hebben in ondankbaarheid jegens hem en liefdeloosheid jegens hun medeschepselen. Zij belanden in vuur en verlatenheid, vreselijk. Zo krijgt de geschiedenis van Gods woede toch nog een ouderwets einde...

Wat gaan wij ondertussen met onze woede doen? In ieder geval niet haar verbergen of verdringen, zo mogelijk met anderen te delen. Dan doe je er al iets mee. Als het over onze privé kwaadheid gaat heeft de Bijbel vooral dit antwoord: probeer te begrijpen - tegenwoordig zeggen we: probeer empathisch te zijn - laat je inlevingsvermogen en dus iets als liefde, hoe dan ook, een woordje meespreken. Dan komt er een begin van vergeving naar boven, en vergeving leidt hopelijk tot verzoening. Soms is dat gemakkelijk, vanzelfsprekend, zeker als het je eigen kind of geliefde is, maar wanneer het over anderen gaat, lijkt het soms bijna onmogelijk. Toch is dat de enige weg die ons van godswege gewezen wordt. Probeer het en probeer het opnieuw, en houd er dan desnoods mee op. Keer je af - ze weten niet wat ze doen - maar blijf boosheid en woede niet koesteren.

Als onze woede de gemeenschap, ons sociaal en politiek leven betreft, is de situatie totaal anders. Dan is het gevaar zelfs groot dat wij niet woedend genoeg zijn: dat de redenen tot woede en onze onmacht daarbij zo groot zijn dat we ze niet hanteren kunnen en het maar laten zitten. Wat moeten we, bij voorbeeld, met de kloof tussen arm en rijk die in de wereld blijft toenemen. Wij in Nederland krijgen elk jaar meer miljardairs en hebben een landelijk betalingsoverschot, en toch is er niet genoeg geld voor zorg en onderwijs, dat is reden tot woede genoeg. Voorlopig niet tot revolutie, vinden we allemaal. Ons maatschappelijk en politiek bestel, waar de afgelopen zeventig jaar zoveel vooruitgang is geboekt - laten we ook dat vooral niet vergeten - zit zo ingewikkeld in elkaar dat hervormingen die absoluut nodig zijn - vandaag de dag denken we direct ook aan klimaat en duurzaamheid - niet alleen woede en daadkracht, maar helaas ook tijd en geduld vragen. De tijd van de goddelijke woede die met legers en zelfs een zondvloed werkte is gelukkig voorbij.

Dat geldt, ander voorbeeld, ook voor de maatschappelijke ergernis en zelfs woede die door de Islam veroorzaakt wordt. Wij beginnen gelukkig ook het mooie en inspirerende van de Islam en van haar geschiedenis te zien. Dat betekent niet dat we de zwakke kanten van dat zuster geloof moeten goedpraten. Met name het Salafisme, dat openlijk en ook onderhuids veel kwaad aanricht, moet aangeklaagd en aangepakt. Maar laat ons daarbij wel bedenken dat wij christenen heel lang een mentaliteit hebben uitgedragen die daar wel erg op leek. Salafisten geloven dat zij het ware geloof hebben en dat de hele wereld dat geloof eigenlijk zou moeten delen. Onze missionarissen, vaak vergezeld van militairen en kooplieden, dachten, vijftig jaar geleden nog, niet anders, en hebben vanuit die denktrant naast veel heil vaak ook veel onheil aangericht, vaak heel gewelddadig en zeker even naïef. Dat soort geloof zit heel diep, dat drinken mensen in met de moedermelk. Wij hebben er lang over gedaan om te ontdekken dat het christelijk geloof niet de waarheid in pacht heeft. We mogen hopen dat de Islam eenzelfde weg aan het gaan is, en moeten daarom niet alleen kwaad zijn maar ook begrip, en dus geduld hebben.

Het grootste schandaal en de grootste reden tot woede blijft, lijkt mij, steeds weer de vanzelfsprekendheid waarmee, de gehele wereldgeschiedenis door, miljoenen en miljoenen jonge mensen op het zogeheten veld van eer gestorven zijn. Ik ken alle tegenwerpingen, over zelfverdediging en over strijd voor vrijheid en gerechtigheid, maar toch, het was en is verschrikkelijk, en om woedend te worden en te blijven: 'Gij zult niet doden'. Toen wij in Nederland nog dienstplicht hadden, heb ik lang geleden, alle redelijke oppositie vergetend, hier in de Dominicus gepleit voor dienstweigeren. Dat stemt me nu nog tevreden. Zelf ben ik als jonge vent die in Vietnamdemonstraties meeliep ooit zo treurig en woedend geworden dat ik serieus beweerde dat Gods woord 'Gij zult niet doden' niet meer opging voor iemand als de Amerikaanse president Nixon die iedere dag honderden Amerikanen en Vietnamezen de dood injoeg. Ik zou hem persoonlijk neerknallen, beweerde ik destijds manmoedig. Mijn therapie had blijkbaar gewerkt. Maar toen ik lang na het einde van de Vietnamoorlog, op familiebezoek in New York was en naar een kerstmatinee ging, wilde een vreemd toeval dat ik daar een plaats kreeg toegewezen die een paar stoelen van Nixon verwijderd bleek te zijn. Tussen de man die ik had willen doden en mij zaten slechts een bewaker en twee aardige kinderen. Grootvader Nixon wilde zijn kleinkinderen een kerskadootje geven. Van mijn woede was alleen verwarring over. Hoe dan ook, de tijd had haar werk gedaan. Evolutie is de wet van alle werkelijkheid. Een vreemde werkelijkheid soms: de miljoenen doden van de wereldoorlogen van onze ouders, denk ik soms, zijn de miljoenen vluchtelingen van onze tijd geworden. Dat kun je bijna cynisch vooruitgang noemen. Tel uit je winst...Rede tot woede blijft er nog altijd meer dan genoeg.

En bij die trieste, machteloze gedachten aan oorlog, terrorisme, vluchten en ellende, denk ik juist op deze plaats ook aan de verschrikkelijke dood die wij hier steeds blijven gedenken, van de jonge rebel Jezus van Nazareth. Ik maak me kwaad wanneer theologen blijven verkondigen dat die kruisdood door God gewild was, dat Jezus moest boeten voor de zonden van de mensen, ook voor mijn pekelzonden. Die mythologie is gelukkig langzaam uit onze christelijke kerken aan het verdwijnen. Volgens de evangelisten is Jezus het slachtoffer geweest van de kwaadaardigheid en jalousie van zijn medemensen, en zijn wij hem zoon van God, Messias, Verrezenen gaan noemen omdat zijn leven liefde ademde, liefde uitstraalde, liefde was. De openbaring van die liefde, in al haar verschijningsvormen, mogen wij als christelijke Kerk verkondigen en omdat liefde in de grond altijd een zaak is van man en vrouw, vrouw en vrouw, man en man, mogen we de vrouw niet als ondergeschikt aan de man behandelen. Dat gebeurt jammer genoeg nog altijd bij orthodoxe Joden of Moslims, maar ook in de rooms-katholieke Kerk. Die laat nog steeds niet toe dat een vrouw priester of bisschop wordt. Dat is langzamerhand zo kleinerend dwaas dat we woedend zouden moeten worden. Maar ook hier geldt: Probeer het nog even te vergeven, ze weten niet wat ze doen. En troost je met de gedachte dat ook dit waarschijnlijk een achterhoede gevecht zal worden. De tijd doet haar werk. Evolutie is er niet alleen voor plant- en diersoorten, maar voor alles wat Gods schepping aan materieel en geestelijk goed voortbrengt.

Tot slot nogmaals dit: juist met het zicht op alle woede in de wereld en in ieder mensenhart, blijft de liefde het grootste Godswonder, het geheim van ons Geloof, het enige dat een mensenleven de moeite waard maakt, de reden ook waarom wij vandaag hier weer bijeen zijn en straks brood en wijn met elkaar delen. Liefde is de roeping van ieder van ons. Ik sluit daarom weer af met de mooiste en meest zinvolle aansporing van ons christelijk geloof:

Lieve mensen, bemint elkaar!

Henk Hillenaar

We lazen Hosea 2

Henk Hillenaar is te bereiken via 'lt@dominicusamsterdam.nl' ('tav Henk Hillenaar')